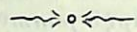

զրեթէ այն տեղ, ուր մենք Տուն Թորգոմայ կը փնտռենք⁶² :

Մինչեւ հիմայ ըստաճներէն կ'երգրակաց- նենք թէ Թորգոմով պէտք է հասկնալ Փրիւ- դիացիներն, ինչպէս Փղաւիոս Յովսեփոս⁶³ կը կարծէ, այլ աւելի ասոնց «զաղթական- ները» (ἀποικοί), ինչպէս Հերոդոտոս⁶⁴ կը յիշէ, ըստ այսմ Փոխազայերը : 2. Վ. Ինֆլիքս

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂՐԱՅԻՈՅ ԹՈՒՂԹՆ ԱՌ ՄԱՇՏՈՅ ՎԱՐԳՎՈՅ

Եզնիկ Կ. Պոլիս էր 435/36ին, երբ հասան հոն Ղեւոնդ եւ Կորիւն : Հաւանորէն եկած էր քաղաքս 433/34ին (հմտ. վերը էջ 486), եթէ ոչ աւելի կանուխ՝ 430/31ին արդէն : Թուղթս գրուած կ'երեւայ Եփեսոսի ժողովէն ոչ շատ ետքը : Նպատակն է բացատրել վարդապետ- արն Եփեսոսի ժողովին խոստովանութիւնը : Եզնիկ համարիտ է հոս Կիւրեղեանց :

Այս կարեւոր թուղթը դժբախտարար ամբողջութեամբ է հասած մեղի : Ունիմ աչքի առաջ հինգ հատակտորներ, զորոնք կ'ուզեմ համադրել այստեղ :

ԹՈՒՂԹ ԵԶՆԻԿՍ ԱՌ ՍՈՒՐԲ ՄԱՇՏՈՅ

1. Թուղթ [Պրոկղեայ եպիսկոպոսի առ սուրբն Սահակ հայրապետ Հայոց եւ] առ սուրբն Մաժղոց :

Գիրք Թղթոց, էջ 1, տ. 1—2, տ. 3 :

Երանի որ հանապազորդ լինիցին ի քաղ- ցրահայեաց տեսիլ աստուածագեղ երեսացդ : Եւ զի⁶⁵ ասեմ հանապագ, այլ գոնեայ յաւուրս կամ յամիտս կամ ի տարեկանս : Ասացէ եւ իմ անձն սանապեալ. ո՞՞ անէր զիս արժանի հասանել անկանել յոտս աւետարանչիդ¹ եւ ասել. Մեղայ յերկինս եւ առաջի քո. եւ չեմ արժանի եթէ անուանեցայց քո որդի, այլ հա- մարեաց քոյով բազմագուլթ ողորմութեամբդ իբրեւ զմի ի վարձկանացդ : Եւ ուստի⁶⁶ ինձ սպե լինիցի, բայց եթէ յազաւթից սրբոյդ. զոր մեծ պատերազմաւ միշտ ի վերայ արժա- նեաց եւ անարժանեաց ամենասուրբն Աս- տուծոյ հատուցանես :

Ի քղբայն եզնիկայ Կողբացոյ քարգմանչի, զոր գրեաց ի կոստանդնուպոլիս առ երանելին Մաշտոց վարդապետ (ի Հայս) յետ առաջնոյ ժողովոյն Եփեսոսի, յարմար լուծի ի պատուոյ գնտար կոստանդնուպոլի եպիսկոպոս :

Կնիք հաւատոյ, էջ 130, տ. 1—20 (| | հա- տուածը) :

⁶² Տե՛ս նաև N. Adontz, Tarkou chez les anciens Arméniens / Revue des Etudes Arméniennes VII, էջ 183 ղը. :

⁶³ Թորգոմայէն, (որմէ սեռեցան) Թորգոմայի- ներն, որոնք, ինչպէս յոյները կը համարին, Փոխազայի կը կոչուին» (Antiquit. I, 6, 1 [Niese, § 126]) :

⁶⁴ VII 73. տե՛ս նաև Ed. König, Die Genesis (Gütersloh 1919), էջ 393.

¹ Գիրք Թղթոց՝ աւետարանիչս :

|| Եւ վասն հաստատութեան եկեղեցեաց,¹⁵ զոր կարծեաց յանկարծայարոյց հողմ մուլ- րութեան շարժել՝ յազաւթից քոց աւետան սրբութեան գաղարեաց. եւ ի միարանութիւն եկին ամենայն եպիսկոպոսք Հոռոմոց՝ ունել հաստատուն զառաջին Երեքհարիւրոցն հա- ւատս. եւ նզովեցին զի մի ոք իշխեսցէ զնել նորածին ինչ եւ աւտարտի հաւատս, այլ ի նորին վերայ շինել եւ զնոյն ուսուցանել, խոս- տովանել զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ, Որդի Աստուծոյ եւ միածին, ծնեալ ի Հաւրէ յառաջ²⁵ քան զամենայն արարածս եւ տէր արարիչ ա- մենայնի, եւ զնոյն Բանն Աստուած ի վախճան ժամանակաց զղեցեալ մարմին՝ եղեալ վասն մեր մարդ առանց շրջելոյ եւ անկանելոյ եւ խախտելոյ յիւրմէ աստուածական² ինքնու- թենէն եւ ծնեալ ի սուրբ Կուսէն Աստուած՝ ըստ մարմնաւոր Ծննդեանն՝ մարդ կատա- րեալ. եւ կոչի եւ է Կոյն Տիրածին եւ Աս- տուածածին : Եւ կատարեալն³ Աստուած ասի մարդ կատարեալ ||. վասն զի կատարեալ³⁵ անդամովք. եւ չնչապատեաց զիւր սուրբ մարմինն եւ ոչ իբրեւ մարդ եւ || :

2. Եզնիկայ Կողբացոյ թա՛ գմանչի (Թուղթ) ի Հայս :

Կնիք հաւատոյ, 51, տ. 12—30 :

Մի Աստուած խոստովանիմք յանդիմա- նութիւն բազմանուն չաստուածոցն, ինքնա- կաց, անպատճառական, պարզական անյաւ- դական, արարիչ, ամենակալ, ամենազաւր, ամենազործ, հաստիչ եւ կազմիչ երեւելեաց⁵ եւ աներեւութից : Եւ ի նմանէն եւ ընդ նմա եւ առ նմին մի ծնունդն անսկզբնակից, արար- չակից, համազաւր, համազործ : Եւ մի Հոգի սուրբ Աստուծոյ մշտնջենաւոր բղխեալ եւ ընդ նմին եւ առ նմին արարչակից եւ զաւրակից Հաւր եւ Որդւոյ : Այսպէս կատարեալ սուրբ Երրորդութիւն զաւանի սուրբ եւ ի համաշ- խարհական եկեղեցիս, անմարմին, անզնա- կան, անտարրական, կանխազէտ, յառաջիմաց քան զամենայն արարեալս եւ հաստատեալս, ի մի թագաւորութիւն եւ ի մի աստուածութիւն՝ յերիս անձինս կատարեալս : Զի ոչ անձն Հաւր է անձն Որդւոյ, քանզի ոչ իւրոյ անձինն է Հայր, եւ ոչ անձն Որդւոյ է անձն Հաւր, քան- զի ոչ եթէ իւրոյ անձինն է Որդի. եւ ոչ անձն սուրբ Հոգւոյն է անձն Հաւր կամ Որդւոյ, զի ոչ եթէ իւրոյ անձինն է Հոգի, այլ Աստուծոյ Հոգի :

3. Ի քղբէն Եզնիկայ որ առ Մաշտոց : Ձեռ. Երուսաղէմի, Թ. 1110 (նոր՝ 574), թղ. 461 յամէ 1355/63) : Հրտ. Ե. Մաս, Тексты и разыскания V (1903) 61—62 :

Բանն Աստուած ի վաղջան ժամանակաց եղեալ վասն մեր մարդ առանց յեղաշրջելոյ յիւրմէ աստուածութենէն⁴ : Եւ ոչ բաժանի կամնուէլն յերկուս առաջս. եւ ոչ մարդ ոք եղեւ Աստուած յաւելուած Երրորդութեանն. ⁵

² Գիրք Թղթոց՝ յիւրոյ աստուածային : Կնիք հա- տուոյ՝ յիւր աստուածական :
³ Կնիք հաւատոյ՝ ծնեալն :
⁴ Տե՛ս հատակտոր 1, տ. 25—29 :

այլ էն Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ արժանի արար լինել մարդ անփոփոխելի եւ անդատին յորովայնէ Կուսին յետ միաւորութեանն Բա- նին ընդ մարմնոյն ոչ ասի մարմին մարդոյ,⁵ այլ մարմին Աստուծոյ⁵ :

4. Եզնիկայ առ սուրբն Մաշտոց : Ձեռ. Վենետիկի Միքիթ. Մատ. Թ. 221, թղ. 176ր (յամէ 1255. հմտ. Սարգիսեան, Ցուց. Բ., 321) : Հրտ. Բաղմավէպ, 1889, էջ 321 :

Իբրեւ զիւր մարմին եւ ոչ իբրեւ զմար- մին⁶ մարդոյ ուրուք առանց Աստուծոյ Բա- նին իմանալ է զմարմին, որպէս դանդաչէն նին ստորիտս եւ ոմանք յԱրեւելեայցն, այլ Բա- նեստորիտս եւ ոմանք յԱրեւելեայ ի փրկու- նին մարմին եւ նորին արդէն մարմին ի քաւու- թիւն աշխարհի. զի մարդոյ մարմին ի քաւու- մարմին : Նոյնն էն Աստուած եւ Որդի Աստու- ծոյ արժանի արար լինել մարդ՝ առանց շրջե- լոյ եւ փոփոխելոյ յիւրմէ աստուածական հու- թենէն : Եւ ոչ այլ ուրուք են ծառայական կեր- ւոյ եւ փոփոխելոյ պատկերն Աստուծոյ յորմէ պարանքն, զոր այլ ուրուք են ոչ այլ ու- թուք աներեւոյթ պատկերն կերպարանաց : Եւ ծնաւ. եւ է նորին պարզիկեր յետ միութեան ոչ ասի տէրունական մարմինութեան անդատին¹⁵ աստուածութեան եւ մարդկութեան անդատին ի ծննդեանէ եւ յորովայն⁷ մարմնաւորաց. եւ վասն տուծոյ, զոր առ ի մարմնայն աշխարհիս : այնորիկ է քաւութիւն ամենայն աշխարհիս : 2. Ն. ԱԿԻՆԵՍ

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻՔԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500 ԱՄԵՆԿԸ ՎԻՆՆԵՆՆԵՐ ՄԷՋ

Ամենուրեք, ուր կայ բուռ մը գաղու- թահայ, տոնուեցաւ ցնծալից Աստուածա- շունչ Մատենին հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը :

Ընդհանուրին ուրախութեան ուրախակից տօնախմբեց նոյն բարեգէպ տարեդարձը նաեւ վիեննայի Միխիթարեան Միարանութիւնը քա- ղաքիս հայ Գաղութիւն հետ ձեռն ի ձեռն, տարւոյս Հոկտեմբեր 20ին :

Հայ մշակոյթի պատմութեան լուսա- ւոր մէկ դրուագը կը տօնախմբուէր : Բայց Մ. Գիրքը ԸԼԼալով միջազգային գրականու- թեան ստացուածք եւ նոյնին հայերէն թարգ- մանութիւնն իւր հնութեամբն եւ արժէքովը դրաւելով համասեռ թարգմանութիւններու մէջ ակնաւոր տեղ, տօնախմբութեան համար ստանար միջազգային գրականութեան համար ալ նշանակութիւն. «Թարգմանութեան համար թեանց» պէտք էր հրաւիրել իւր վրայ համաշ- խարհի ուշադրութիւնը : Այս պատճառաւ ալ

⁵ Տե՛ս հատակտոր 4, տ. 8—18 :
⁶ Բաղմավէպ, իբրեւ զմարդոյ :
⁷ Պէտք է իմանալ «յորովայնէ Կուսին» :

Յորեկնական Յանձնաժողովը հոգ տարաւ տալ հանդիսին միջազգային նկարագիր :

Մայրաքաղաքիս Ծիրանաւոր Արքեպիս- կոպոսը Գիտ. Թէոլոգի Ինստիտուտի եւ Գաղաքա- պեան Գիտ. Ռիխարդ Շմից յանձն առին բա- րեացականօրէն Տօնախմբութեան պատուոյ հովանաւորութիւնը : Ծիրանաւոր Արքեպիս- կոպոսն, նախկին ուսուցչուպետն Համալսա- լանի Աստուածաբանական բաժնի Ս. Գրոց ուսման, յանձնառու եղաւ նոյն իսկ պատուելի Հանդէսը բանախօսութեամբ մը :

Տօնախմբութիւնը բացուեցաւ Հոկտեմ- բեր 20ին, առաւօտեան ժ. 10ին Գոհացողա- կան Պատարագով մը, որ մատուցուեցաւ Մայրաքաղաքիս Ս. Ստեփանոս Մայր Եկե- ղեցւոյ մէջ : Հրապուրիչ էր հինաւուրց Եկե- ղեցիս ոչ միայն իւր հոյակապ երկնապող դո- թական կամարներով, այլ եւ այնու որ երկար տուրբ նշխարաց հայ վկայի մը, Հայաստանցի Ս. Ստեփանոսի — Stephanus de Armenia — որ թափած էր իւր արիւնը աստուածախօս պատ- դաններու ճշմարտութեան համար :

Առաջին հայերէն Պատարագն էր որ կը հնչէր այս կամարներու տակ : Հայ Տօնի մասին ծանուցուած էր արդէն ժողովրդեան տեղական թերթերու միջոցաւ : Նաեւ Ռադիօն յայտարարած էր նախօրեակի սյլ եւ այլ պահերուն տօնակատարութեան նպատակն եւ ծրագիրը : Իսկ Յորեկնային Յայտադիրները կը տեսնուէին Եկեղեցիներու դռներու վրայ եւ այլ եւ այլ հիմնարկութեանց ցուցափեղկերու վրայ :

Պոնուած էր Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոծ բազմութիւն : Հայագրի Սուրբին խնկելի նշխարները զեղեցիկ գոթական ոճով յօ- ըրինուած արկղի մէջ գետեղուած էին ի յար- գանս՝ Աւագ խորանի նաւին մէջ շողարձակ լոյսերու տակ :

Մինչ Երգչախումբը Նուագախումբի ըն- կերակցութեամբ կ'երգէր «Պորհուրը խորին» եւ նուագին ալիքները կը կոծէին հսկայ կա- մարները եւ ամբողջ Եկեղեցին կ'արձագան- գէր, երեւցաւ նաւին մէջ հանդիսագիր խումբը զգեստաւորուած հանդերձանքին ծէօի ոսկեհիւս զարմանագործ հանդերձանքին մէջ, որուն կը հետեւէր Գեր. Հ. Մեսրոպ Վ. Հապոյզեան, Միխիթարեանց Աբբահայրը : Զուն Հապոյզեան, Միխիթարեանց Նշխարաց առաջ. կանգ առաւ Ս. Ստեփանոսի Նշխարաց առաջ. Գեր. Աբբահայր խնկարկեց ի յարգանս Ս. Նշխարաց : Աչքեր հոսեցին արցունքներ, յու-

կ'ուրուագծէր անդադար...: Երկար տարիներու անձնագրէն ջանքերէն վերջ կը յաջողի իրականացնել իր գաղափարականը, ստեղծել հայ լեզուի համար նշանադիրներու պարզ եւ անփոփոխելի կերպաձեւում: Երկու կրակ կար վառուած այս միայնակեցին սրտին մէջ, սէրը դէպի կրօն եւ սէրը դէպի իր ազգը: Երկու ոյժեր անդուլ կ'արծարծէին այդ կրակները, մին՝ մտքի խորաթափանց ոյժն էր, որ դիտէ ամէն գաղափար ծայրէ ի ծայր մտածել եւ ոչ մի առարկութենէ չի խուսափիր. եւ միւսը՝ սուրբ նուիրում մը դէպի գերազոյն ճշմարտութիւնները: Եւ երրորդ ոյժ մըն ալ իբր սատար կ'աւելնար առաջիններու վրայ՝ յամառ տոկոնութիւն մը՝ որ միայն այն մարդկան յատուկ է, որոնք վշտերէն չեն խորտակիր եւ մինչեւ ցետր ծերութիւն կը հասնին: Կը բերուիմ ըսելու թէ միայնակեաց Մեսրոպի նկարագրին մէջ մարմնացած է մաս մը էութենէն այն ժողովուրդի, զոր ոչ մէկ վիշտ կրցած է ցայսօր խորտակել եւ որ երկար անցեալի մը վրայ կը նայի արդէն:

Ազգի մը մտաւոր կեանքը կը սկսի անոր նշանադիրներովը: ... Ս. Մեսրոպ նշանադիրներու գիւտն ըրաւ Ս. Գրքի եւ յետագայ բոլոր գրքերու համար: Բայց այսքանը բաւական չէր. հրաշք մ'ալ կատարուեցաւ: Ժողովուրդներու մատենագրութիւններն երբ սակաւին իրենց որբանին մէջ են, թերակատար եւ նախնական ձեւի մէջ են. դարեր պէտք է անցնին, որ անոնք դասական կատարելութեան, իրենց ոսկեդարուն հասնին: Միայն հայ մատենագրութիւնն է որ մէկանգամէն իր ոսկեդարով, իր դասականութեամբը երեւան եկած է: Միայնութեան եւ լուրթեան մէջ, օտար քաղաքակրթութիւններու պատեանին տակ լեզուն պտուղի մը նման հասունեցաւ եւ ապա կուսական եւ անազարտ՝ իր բոլոր ոյժովը գուրս ժայթքեց: Գրի գիւտին յաջորդող յիսուն տարիներու ընթացքին անթիւ գործեր լոյս տեսան: Ստոյգ է, անոնց մեծամասնութիւնը թարգմանութիւններ էին. սակայն ըլլայ «Վեցօրէին» մէջ, ըլլա՛յ Մակաբայեցոց չորս գրքերու մէջ, նոր լեզուն ամէն բան նորի վերածած է, ինչ որ օտար է, անբաւին յատուկ իմաստով իւրացուած է: Մինչեւ այն ատեն սքողուած բանաստեղծութիւնը՝ ունայնամիտ զարգասիրիկ զգածումով մը իր գանձերը թափած է բնագիրներու վրայ եւ թարգմանութիւններն այնուհետեւ եղած են մէկմէկ հեղինակութիւններ: Հան-

ճարեղ թարգմանիչներու զուգընթաց գործած են նաեւ մեծամեծ հեղինակներ, որոնց անուններն ու գործերը պահուած մնացած են, ինչպէս Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Մովսէս Խորենացի:

Սովորած ենք Ե.—Ը. դարերու շրջանը «խաւար» անուանել, Հայոց համար ան «լոյս» էր: Ինքնայատուկ հայկական ճարտարապետութիւն մը երեւան եկաւ: ... Հոս կ'ընդհանում նկատողութիւններս, որովհետեւ ես ո'չ պաշտօնն ունիմ եւ ոչ ալ ժամանակ հայ պատմութեան եւ հայ մշակոյթին վրայ եւ ոչ իսկ հարեւանցի ակնարկ մը տալու: Կը բաւականամ ըսելով. Այնպիսի կացութեան մը մէջ, ուր ամենահոգը եւ գուր պատերազմիկ ժողովուրդներ անգիւտ կորսուած կ'ըլլային, հայութիւնը իր գոյութիւնը պահեց: Իր հոգւոյն մէջ դրուած բիւրեղազանգ կորիզը, իր առաքելութիւնը ոչ ոք պիտի կարողանար փշրել կամ իրմէ օտարացնել: Բիւզանդացիք եւ Պարսիկք չարաչար պատուեցին հայուն հոգը, սակայն հայը ո'չ միայն պահեց իր գոյութիւնը, այլ եւ իր մտքին հարստութիւններովը ճոխացուց իր թշնամիները: Եւ ետքէն՝ նորագոյն շրջանի մէջ, երբ Իսլամական ուկեանն Փոքր-Ասիան սղողեց եւ խալիֆայութեան ալիքները Վիեննայի պարիսպները կոծեցին, արեւելեան հռոմէական մշակոյթն անհետ կորսուեցաւ, մինչդեռ հայութիւնը, այս փոքր քրիստոնեայ կղզեակը, իր գոյութիւնը պահեց եւ դեռ եւս լոյս եւ ջերմութիւն սփռեց աշխարհի: «Ո՞վ է յաղթանակներու վրայ խօսողը, դիմանալն է քաջութիւնը»: Մեծ բանաստեղծի մը այս տողը ճշգրտօրէն կը պատշաճի հայ ճակատագրին...»:

Աւարտած էր բանախօսական բաժինը: Բեմի վրայ տեսնուեցաւ փոքրիկ, աղածրի օրիորդ մը, Ադրինէ Իւթիւճեան, որ թէպէտ մանկական թոթովանքով, բայց հնչուն եւ յատակ կ'արտասանէր հինաուրց երգը հայ բնարին «Երկնէր երկին, երկնէր երկիր»: Կից տալով անոր գերմաներէն թարգմանութիւնն ալ: Շատերուն համար նոր էր երգս, որ հնութեամբ նախաքրիստոնէական Ա. կամ Բ. դարը կը շօշափէր, եւ բովանդակութեամբ հնդկական Վեդայի մէկ հատուածը կը թուէր:

Յաջորդեցին ազգային երգեր, զորոնք ներկայացուցին Երգեցիկ խումբն ղեկավարութեամբ Հ. Մովսէս Վ. Սրապեանի եւ Տիւկին Մ. Մէօզլինդէր եւ Պր. Ղ. Զատէեան: Հանդիսագրուեցան հետեւեալ երգերը:

Գութաներգ	} Խումբ
Սիփանայ քաջեր	
Հողադործի երգը	
Կալի երգը	} Ս. Մաթիլդէ Մէօզլինդէր (ծն. ձեզայիւրլեան)
Կոունկ ուստի՞	
Կու գաս	
Լալօնք	
Քէլէր ցօլէր իմ	
Եարը	} Պր. Ղազարոս Զատէեան
Դըլէ Եաման	
Ծիրանի ծառ	
Անտունի	
Հայաստան	

Խմբերգներն ինչպէս նաեւ մեներգները ազգայիններու վրայ ոգեւորութիւն եւ օտարներու վրայ սքանչանք ներգործեցին. սպաւորիչ էին մանաւանդ Տիկին Մէօզլինդէրի, որ Սերաստացի հայ օրիորդի տարազի մէջ էր, եւ Պր. Զատէեանի (Bariton) մեներգները, որոնք լալեցին հանդիսականներէն բուռն ծափեր: Հանդիսական երեկոյթը աւարտած էր: Խոր տպաւորութեան տակ հեռացան ներկաները սրահէն: Յաջորդ օրը տեղական թերթերը մեծ բաւականութեամբ զբաղեցան հայկական մեծ Տօնին նկարագրութեամբ: ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Resumé der wichtigsten Abhandlungen.

Die historischen Quellen zur Periode 380—450 n. Chr. (Kurze Übersicht.) Von P. N. Akinian. Sp. 454—460.

Der Darstellung der historisch-literarischen Begebenheiten dieser Periode schickt der Verf. eine Übersicht voraus, worin die echten und nichtechten sowie die wenig beachteten Quellen hervorgehoben werden. 1. Koriun, einer der jüngeren Schüler Maštoçs, welcher um 436 in Begleitung von Leontius nach Konstantinopel gesandt wurde, um Proklus die Antwort des armenischen Katholikos zu überbringen, hat um 443 eine Biographie des Meisters verfaßt. Seine Mitteilungen sind in allen Einzelheiten wahrheitsgemäß, daher glaubwürdig. Obwohl im ganzen Werke die chronologischen Angaben sehr dürftig sind, läßt doch der Biograph uns in den wichtigsten Momenten nicht im Stich. Sehr mangelhaft ist dagegen die handschriftliche Überlieferung des Textes. Um ihn richtig verstehen zu können, ist man genötigt, manche Stellen erst philologisch zu rekonstruieren. Das Werk weist auch einige Blätterumstellungen auf, die in folgender Stellung zu lesen sind: S. 24, 1 v. u. (ed. 1894) hat als Fortsetzung S. 30, 16—32, 5; folgt S. 25, 1—26, 28; folgt S. 32, 5—22; folgt S. 26, 29—30, 15; folgt S. 32, 23 usw. Diese Richtigstellung der Blätter wird durch die verkürzte Redaktion bestätigt. Der Satz S. 17, 19—27 ist auf die S. 21, 24 zu übertragen; und der Satz

S. 21, 24—22, 2 gehört wahrscheinlich zu S. 24, 17—18. 2. Die Königsliste der armenischen, persischen und römischen Herrscher, die Sebios in der Einleitung seines Geschichtswerkes in widerspruchsvoller Unordnung ausführt, stellte ursprünglich eine Gruppe von in drei bzw. vier Kolonnen eingeteilten chronologischen Tafeln dar, worin sich die Reihenfolge und Regierungsantrittsjahre der drei angegebenen Reiche gegenüberstanden. Dem Verf. ist es gelungen, diese Tafeln chronologisch herzustellen. Die Abfassungszeit dieser chronologischen Tafeln fällt um 415. Der Verf. benützt sie hier für die Zeitspanne 380—409. 3. Des Priesters Eznik Darstellung der Reihenfolge der armenischen Könige und Patriarchen von Teridates bis zu Artaşes und von Gregor bis zu Sahak, verfaßt um 428. Ursprünglich war sie in zwei Kolonnen eingeteilt, worin die Könige und die Patriarchen chronologisch gegenüberstanden. Der Verf. hat dieses Schriftchen rekonstruiert und verspricht, es gelegentlich herauszugeben. 4. Pseudo-Lazar von P'arpi. Das erste Buch des Geschichtswerkes von Lazar ist eine Fälschung aus dem ersten Jahrzehnt des 8. Jahrhunderts, wahrscheinlich ein Machwerk des Priesters Chosrow, dem eine Geschichte des hl. Sahak zugeschrieben